

بسم الله الرحمن الرحيم

بایدها و نبایدهای مهریه و تاثیر آن بر استحکام زناشویی

سیده زکيه حسینی

طلبه سطح ۲ حوزه علمیه خواهران امام هادی علیه السلام – شوستر

چکیده

مهریه یکی از دیونی است که علاوه بر شباهت ها و تفاوت ها حال و عندالمطالبه بودن آن بلافاصله بعد از خواندن صیغه عقد ازدواج بر مرد واجب می شود. این هدیه به جهت تحکیم روابط عاطفی زن و شوهر از سوی اسلام مقرر شده است قانون مهر هماهنگ با طبیعت است از این رو که عشق از ناحیه مرد آغاز شده و زن پاسخگوی آن است و مرد به احترام هدیه ای نثار او می کند.

در پژوهش حاضر با تکیه بر منابع فقهی و آیات و روایات و منابع کتابخانه ای به روش توصیفی، از جایگاه واقعی مهریه و بایدهای آن شامل اهمیت پرداخت مهریه، شرایط مهریه در ازدواج دائم و موقت و بایدهای آن شامل مبهم نبودن مهریه، نداشتن نصاب معین برای مهریه، حرمت تصرف در مهریه زنان و تاثیر این بایدها و نبایدهای مهریه در استحکام زناشویی از وجوه مهم بحث است. و در پایان به این نتیجه رسیده است:

رابطه مهریه با تحکیم روابط زناشویی که یک وجه آن پرداخت یا بخشش مهریه و وجه دیگر آن با عناصری مثل حیا و عفت زن و غیرت مرد و شناخت تفاوت ها و شباهت های جنسیتی زن و شوهر و تناسب بین نیازهای آنان گره خورده است مسلماً این پایداری و وفاداری در تمام طول زندگی و یا در تربیت دینی فرزندان متعالی خواهد شد.

کلید واژه ها: ازدواج، استحکام، بذل، (بخشش)، مهریه

مهریه در فرهنگ و قوانین اسلامی ایران اهمیت ویژه‌ای دارد و به عنوان یک حمایت قانونی و پشتوانه مالی، توازن اقتصادی و جایگاه اجتماعی زن برای او عمل می‌کند.

اسلام مهریه را به عنوان یک سنت پذیرفته و آن را به عنوان حق زن هدیه‌ای از طرف مرد به زن در نظر گرفته است قرآن کریم واژه «صداق» را برای مهریه به کار برده است که به معنای هدیه و نشان صداقت است و تاکید شده که مهریه به خود زن تعلق دارد و او مالک آن است در نهایت مهریه در اسلام یک سنت با ریشه تاریخی و دینی است مهریه به عنوان هدیه و تعهد مالی از سوی مرد به زن داده می‌شود و تاکید دارد زن مالک مهریه است و به عنوان عوض بهره‌مندی از حقوق زناشویی نیز در نظر گرفته می‌شود.

پژوهش حاضر در راستای این هدف به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد:

۱- فرایند تعیین مهریه چگونه باید باشد تا نقش خود را در جایگاه اصلی‌اش ایفا کند؟ و فرض این پرسش این است که باید‌ها و نبایدهای مهریه چه چیزی هستند و چه تاثیری در استحکام زناشویی دارند؟

۲- با توجه به آموزه‌های دین اسلام اندازه متعادل مهریه چقدر است؟ و فرع این پرسش این است که مهر و میزان ریالی آن بر اساس طلا و نقره چقدر است؟

۳- نقش روانشناختی مهریه در تحکیم خانواده چیست؟ فرع این پرسش آن است که آیا مهریه در ازدواج هدیه است و برای مرد حکم تکلیفی می‌آورد و یا به جای بضع (آمیزش) است و در حکم قرارداد دو سویه می‌باشد؟ و دیگر اینکه در چه راهی باید صرف شود.

۱. فرایند تعیین مهریه پس از ازدواج:

پس از برقراری پیمان ازدواج، مهر به زن تعلق می‌گیرد. در روایات اسلامی سفارش شده است مهر پیش از آمیزش پرداخت شود؛ هر بار رضایت همسران پرداخت مهر می‌تواند مدت‌دار باشد. اگر زن از دریافت نکردن مهریه ناراضی باشد، حق شوهر با او از بین می‌رود و زن می‌تواند مانع از این کار گردد. زن نباید در گرفتن مهر

سخت‌گیری کند و اسباب مزاحمت شوهرش را فراهم کند اگر شوهرش در رفاه کامل است، می‌تواند مهر را بخواهد؛ ولی اگر می‌بیند زندگی شوهر در تنگنا است صداقت خانوادگی اقتضا می‌کند که اسباب مزاحمت و شرمندگی او را فراهم نسازد. مستحب است که میزان مهریه بر اساس مهر المسنة (مهر محمدی) که همان مهریه همسران و دختران پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله و سلم» باشد که در حال حاضر میزان آن حدوداً بین ۵ تا ۱۴ سکه تمام بهار آزادی می‌باشد. بنابراین بهترین گزینه برای اجرای مهریه توافق کامل زن و شوهر بر میزان عادلانه عرفی و شرعی مهریه است که همین امر باعث رعایت حدود الهی و ایجاد امنیت خاطر در هر دو طرف خواهد شد که به دنبال آن محبت و سرایت الفت و دوستی در طول سال‌های متمادی زندگی زناشویی را در پی دارد.^۱

۱.۲. باید های مهریه:

هر شوهری باید مهریه را به همسرش بپردازد؛ زیرا جز حقوق مالی و قانونی اوست و عقد ازدواج سبب تملک آن است، هرچند تا پیش از آمیزش نصف آن به شکل ملک متزلزل است. در فضای دوران جاهلی گاهی شوهران برای فرار از پرداختن حقوق مالی همسران، یا بازپس گرفتن آنها، زنان را می‌آزاردند: «وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ»^۲ می‌تواند همسرش را طلاق دهد چنانکه زن می‌تواند از طریق طلاق خلع، با بخشیدن مهریه یا بخشی از آن، خود را آزاد کند؛ لیکن همان گونه که برخی مردان بر همسر خود سخت می‌گرفتند و نه او را طلاق می‌دادند؛ نه با وی زندگی می‌کردند؛ تا اینکه همسرش با تحمل سختی بمیرد و اموال او را به ارث ببرند، گاهی نیز شوهران چنان زندگی را بر همسران تنگ می‌گرفتند، که آنان برای رهایی از بند مردان، به اجبار همه یا بخشی از مهریه یا نفقه‌های هزینه نشده‌شان را می‌بخشیدند، از این رو خدای سبحان مردان را از این کار زشت بازداشت و قرآن کریم به آنان می‌فرماید: «مهریه از حقوق زن است و باید به او داده شود»^۳

۱. راهنمای ازدواج، ص ۱۹۴ و ۱۹۳

۲. «وَأَن تَزِيدُوا نِكَاحَ الَّذِينَ كُنْتُمْ يُغْتَابُونَكُم مِّنْ غَيْرِ أَهْلِكُمْ بِهِمْ» و «وَأَن تَزِيدُوا نِكَاحَ الَّذِينَ كُنْتُمْ يُغْتَابُونَكُم مِّنْ غَيْرِ أَهْلِكُمْ بِهِمْ»

۳. لسان العرب، ج ۲، ص ۳۸۲، «ن ف ح» الکشاف، ص ۴۷۰

۳، اهمیت پرداخت مهریه

پرداخت مهریه، شایسته‌ترین شرطی است که مرد مسلمان باید به آن وفا کند. مهریه، هدیه‌ای است که باید مطابق وسع شوهر تعیین، و عملاً به صورت هدیه به همسر عطا شود؛ نه اینکه صرف وعده باشد. امام صادق «علیه السلام» فرمود: «هر که مهریه‌ای مقرر کند و پرداخت آن را قصد نداشته باشد، در حکم سارق است.»^۴

۴، اندازه متعادل مهریه:

از نظر شیعه مرد و زن می‌تواند در کمیت مهریه، بر هر مبلغ دلخواهی توافق کنند. اندازه آن محدودیتی ندارد ولی باید ارزش مالی یا خدماتی داشته باشد. ضمن جواز شرعی بر توافق زن و مرد بر اندازه دلخواهی مهریه، حکم اخلاقی، استحبابی و موکد اسلام آن است که اندازه مهریه تا جایی که ممکن است کم باشد، به گونه‌ای که ازدواج را آسان نماید. آسان نبودن ازدواج نشان از برکت آن دارد. پیامبر خدا «صلی الله علیه و آله و سلم» فرمود: «پربرکت‌ترین ازدواج آن است که کم هزینه‌تر باشد»^۵ و نیز می‌فرماید: «زن با برکت زنی است که ازدواج با او آسان است»^۶ چنین زنی مهر را که نشانه صدق و وفاداری مرد به پیمان ازدواج است تبدیل به وسیله‌ای برای فخر فروشی یا پایبند کردن اجباری مرد به ادامه زندگی نمی‌سازد بلکه بهترین مقدار مهریه را که سبک‌ترین آن است برای خود انتخاب می‌کند.

^۴ .. الکافی، ج ۵، ص ۳۸۳

^۵ عنه صلی اله علیه و آله و سلم «إِنَّ أَكْبَرَ النِّكَاحِ بَرَكَهٌ أَيْسَرُهُ مَوْثِقَةٌ» مسند ابن حنبل، ج ۹، ص ۳۶۵، ح ۲۴۵۸۳؛ شب الیمان، ج ۵،

ص ۲۵۴ ح ۶۵۶۶، کلاهما عن عائشه؛ عیون الاخبار لابن قتیبه، ج ۴، ص ۷۱ عن ابن عباس، کنز العمال: ج ۱۶، ص ۲۹۹، ح ۴۴۵۷۷؛ م نقل از تحکیم خانواده، ص ۱۰۷

^۶ عنه صلی اله علیه و آله و سلم «أَعْظَمُ النِّسَاءِ بَرَكَهٌ أَيْسَرُهُنَّ صَدَاقًا» المستدرک علی الصحیحین، ج ۲، ص ۱۹۵، ح ۲۷۳۲، مسند ابن حنبل، ج ۹، ص ۴۷۸، ح ۲۵۱۷۳، طبیه الاولیاء، ج ۲، ص ۱۸۶، مسند الشهاب، ج ۱، ص ۱۰۵، ح ۱۲۳، کلها عن عائشه و فی الثلاثه الاخیره «مؤونه» بدل صداقا» کنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۹۱، ح ۴۴۵۳۳، به نقل از تحکیم خانواده، ص ۱۰۷

۴،۲. مهریه عوض بضع (آمیزش) و اجر (پاداش) بهره مندی از زن

در این دیدگاه مهریه مالی است که به خاطر بهره‌ای که مرد از زن می‌برد پرداخت آن بر او واجب شده است. کسانی که چنین دیدگاهی دارند بر این باورند که ازدواج مانند خرید و فروش است و مرد خریدار و زن فروشنده است. مرد خریدار بدن زن است و زن نیز آن را در اختیار مرد قرار داده و به جای آن مهریه می‌گیرد.

قرطبی در تفسیر جامع می‌گوید:^{۲۷} «در قرآن از مهر به اجرت تعبیر شده و این نشان می‌دهد که مهر در مقابل آمیزش است و به چیزی که در مقابل منفعت چیزی باشد اجرت می‌گویند. در اینکه معقود علیه در عقد نکاح چیست، میان علما اختلاف نظر وجود دارد. برخی بدن زن، برخی منفعت آمیزش و برخی حلیت زن را معقود علیه دانسته‌اند ولی ظاهراً عقد نکاح هر سه امر را مجموعاً اقتضا دارد»^{۲۸}.

ابن عربی در تفسیر احکام القرآن خود درباره فلسفه مهریه می‌گوید: «خداوند مهر را عوض قرار داده و احکام عوض در سایر معاوضت رد بر آن جاری ساخته است و مهر بر مرد واجب شده زیرا با پرداخت آن سلطنت بر زن مالک می‌شود و تنزیلاً رابطه شبیه مالک با مملوک میان آنها به وجود می‌آید و منفعت او به مرد اختصاص پیدا می‌کند؛ لذا بدون اذن او مجاز به گرفتن روزه، انجام حج، و خروج از خانه نخواهد بود و صاحب اختیار کل اموال زن الی ثلث آن شوهر است، تا چه رسد به بدن او»^{۲۹}.

۳۰

^{۲۷} قرطبی، شمس الدین، ناشر، دار الکتب المصریه، القاهره، قرن ۶ و ۷ ه. ق.

^{۲۸} قرطبی، الجامع الاحکام القرآن، ج ۵، ص ۱۲۹، به نقل از شرف الدین، تبیین جامعه شناختی مهریه، ص ۲۰۲.

^{۲۹} آبی بکر، محمد بن عبدالله، احکام القرآن، ج ۱، ص ۴۱۴، به نقل از شرف الدین، تبیین جامعه شناختی مهریه ص ۲۰۲.

نتیجه گیری

از آنچه تاکنون گفتیم معلوم شد مهر، بها یا اجرت نیست و منطق عقلانی هم دارد. بلکه مهر، هدیه یا پیشکش یا صداقی است که مرد از سر راستین بودن عشق و علاقه خود به همسرش تقدیم می کند؛ چرا که زن مظهر ناز و مرد نماد نیاز و معلوم شد که زن و مرد در احتیاج به یکدیگر وضع مساوی ندارند و خلقت آنها را در وضع مختلف قرار داده است. قانون مهر هماهنگ با طبیعت است و نشانه آن این است که عشق از ناحیه مرد آغاز شد و زن پاسخگوی عشق است و مرد به احترام او هدیه ای نثار او می کند و زن در می یابد اکنون که شایسته دریافت این هدیه است پس باید برای تقویت بنیان این پیمان محکم الهی تلاش کند و در برابر سختی ها و مشکلات صبوری کند و به پاس قدردانی از تلاش های مرد، نگهبان این آشیانه محبت خواهد شد و فرزندی تربیت خواهد کرد که سرشار از عشق، دوست داشتن و مفهوم پایداری و وفاداری امانتداری و تحکیم خانواده هستند.

منابع

قرآن

- ۱- ابن منظور، جمال الدین، لسان العرب، ناشر، دار صادر، بیروت، سال ۱۴۱۴ هـ
- ۲- ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند امام احمد بن حنبل، ناشر، دارالنهج، جده، عربستان، ج ۱۴
- ۳- ابراهیمی پور، قاسم، شاخص های خانواده مطلوب از دیدگاه اسلام، تهیه و تنظیم مرکز بررسی راهبردی ریاست جمهوری پرورشگاه بین المللی المصطفی
- ۴- بیهقی، نیشابوری، احمد بن حسن علی، السنن الکبری، ناشر، دارالفکر، بیروت، سال نشر ۱۴۱۹ هـ. ق
- ۵- حسینی مازندرانی، موسی، العقدالمنیر، ناشر، مکتبه الصدوق، تهران، سال نشر ۱۳۸۲ هـ. ق
- ۶- خمینی، روح الله، موسوعه الامام الخمينی، کتاب النکاح، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) ۱۳۶۸-۱۲۷۹ محل نشر، تهران ۱۳۹۲
- ۷- رازی، فخرالدین، تفسیر الکبیر، مترجم، علی اصغر حلبی، ناسر، اساطیر، قرن ۷ و ۸ هـ. ق
- ۸- زمخشری، مکی، جاراله، محمود بن محمد، الکشاف، تفسیر القرآن، مترجم، مسعود انصاری، ناشر، انتشارات ققنوس
- ۹- شیرازی، ناصر مکارم، تفسیر نمونه، انتشارات، دارالکتبه الاسلامیه، سال چاپ ۱۳۸۷، نوبت چاپ
- ۱۰- شرفالدین، حسین، تبیین جامعه شناختی مهر، انتشارات موسسه امام خمینی (ره)
- ۱۱- شیخ طوسی، محمد بن حسن، التبیان، الجامع العلوم القرآن فی تفسیر القرآن، ناشر، داراحیا التراث العربی، بیروت، لبنان
- ۱۲- شیخ طوسی، المبسوط فی فقه الامامیه، ناشر، المکتب المرتضویه، تهران

۱۳- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه سید محمد باقر، تفسیر المیزان، ناشر، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی قم سال ۳۷۸ ه ش

۱۴- قرطبی، محمد بن احمد، جامع الاحکام القرآن، ناشر ناصر خسرو، تهران، سال نشر، ۱۳۶۴

۱۵- قمی، ابوجعفر، محمد بن علی بن بابویه ملقب به شیخ صدوق، علل الشرایع، ناشر کتاب فروشی داوری قم،

۱۶- قمی، ابوجعفر، محمد بن علی بن بابویه ملقب به شیخ صدوق، من لایحفره الفقیه، مترجم، غفاری، محمد جواد، ناشر نشر صدوق تهران ۱۳۶۷ ه. ش

۱۷- کلینی رازی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، ملقب به ثقة الاسلام، شیخ المشایخ، الکافی، قرن چهارم، تهران، ناشر، دارالکتب الاسلامیه

۱۸- معازی اندلسی، عبدالله بن محمد، ابی بکر، احکام القرآن، نویسنده شافعی، محمد بن ادیس، ناشر، دارالکتب العلبیه، بیروت، لبنان

۱۹- مکنون، بررسی تاریخ منزلت زن از دیدگاه اسلام، مولف ثریا مجنون، ناشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ سوم سال چاپ ۱۳۷۴

۲۰- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، سال نشر ۱۳۷۶ و ۱۴۱۸ ه. ق، ناشر صدرا تهران

۲۱- متقی هندی، اعلا الدین علی بن حسام، کنز العمال فی تبیین الاقوال و الافعال، ناشر، دارالکتب العلمیه، بیروت، لبنان، سال نشر ۱۴۱۹ ه. ق، ۱۹۹۸ میلادی

۲۲- نوری، طبرسی، میرزا حسین، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، جلد دوم، ناشر آل البيت، الاحیا تراث، بیروت، لبنان، ۱۳۶۶ ه ش، ۱۴۰۸ ه ق و ۱۹۸۷ میلادی نوبت چاپ ششم
